

MILLIY-MA'NAVIY XAVFSIZLIKKA QARSHI MEDIATAHDIDLARNING ZAMONAVIY KO'RINISHLARI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20389142>

Karshiyev B.E.

Fan va texnologiyalar universiteti dotsenti

Xalimmetova R.D.

Fan va texnologiyalar universiteti katta o'qituvchisi

Annotatsiya

Ushbu maqolada milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi zamonaviy mediatahdidlarning mazmuni, shakllari va ijtimoiy-psixologik ta'sir mexanizmlari tahlil qilingan. Simulyatsiya, axborot fragmentatsiyasi, algoritmik boshqaruv, psixologik manipulyatsiya, ommaviy madaniyat, raqamli platformalar va shaxsning instrumentalizatsiyasi kabi mediatahdidlarning zamonaviy ko'rinishlari yoritilgan.

Kalit so'zlar

milliy-ma'naviy xavfsizlik, mediatahdidlar, raqamli kommunikatsiya, axborot manipulyatsiyasi, psixologik ta'sir, raqamli platformalar, axborot fragmentatsiyasi, ma'naviy immunitet.

Аннотация

В данной статье анализируются современные формы медиаугроз, направленных против национально-духовной безопасности, а также их социально-психологические механизмы воздействия. Также рассматриваются такие современные проявления медиаугроз, как симуляция реальности, фрагментация информационного пространства, алгоритмическое управление, психологическая манипуляция, массовая культура, цифровые платформы и инструментализация личности.

Ключевые слова

национально-духовная безопасность, медиаугрозы, цифровая коммуникация, информационная манипуляция, психологическое воздействие, цифровые платформы, фрагментация информации, духовный иммунитет.

Abstract

This article analyzes the modern forms of media threats against national and spiritual security as well as their socio-psychological mechanisms of influence. The

article examines contemporary manifestations of media threats such as simulation of reality, information fragmentation, algorithmic control, psychological manipulation, mass culture, digital platforms, and the instrumentalization of personality.

Keywords

national and spiritual security, media threats, digital communication, information manipulation, psychological influence, digital platforms, information fragmentation, spiritual immunity.

Hozirgi axborotlashgan jamiyat sharoitida milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlar an'anaviy tashviqot va yolg'on axborot doirasidan chiqib, ong, qadriyatlar va identitetni uzoq muddatli transformatsiyaga uchratishga qaratilgan murakkab kommunikativ strategiyalar majmuasiga aylanmoqda. Mediamakon endilikda faqat axborot uzatish vositasi emas, balki ijtimoiy ongni qayta kodlash, tarixiy xotirani selektiv talqin qilish va axloqiy me'yorlarni nisbiylashtirish orqali jamiyatning ma'naviy immunitetini zaiflashtiruvchi kuchli ijtimoiy institut sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu jihatdan, zamonaviy mediatahdidlar milliy-ma'naviy xavfsizlikka to'g'ridan-to'g'ri hujumdan ko'ra, uning ichki tayanchlarini sekin-asta yemiruvchi "yumshoq destruksiya" mexanizmlari orqali ta'sir ko'rsatadi.

Mediatahdidlarni alohida xabarlar yoki yolg'onlar yig'indisi emas, balki butun kommunikativ muhit orqali shakllanadigan ma'naviy bosim sifatida tushunish zarur. Zamonaviy mediatahdidlarning eng xavfli ko'rinishlaridan biri - simulyatsiya va reallikning almashib ketishidir. Mediatahdidlar jamiyatda "nimasi muqaddas, nimasi ahamiyatsiz" degan axloqiy chegaralarni xiralashtirish orqali ma'naviy dezorientatsiyani kuchaytirishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, tanqidiy jihatdan aytganda, simulyatsiya g'oyasi ijtimoiy ongda mavjud bo'lgan real qarshilik va ma'naviy tanqid mexanizmlarini yetarli darajada yoritmaydi.

Milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlarning zamonaviy ko'rinishlaridan yana biri - axborot oqimining haddan tashqari tezligi va fragmentatsiyasidir. Zamonaviy mediatahdidlar ko'pincha axloqiy relativizm va qadriyatlar parchalanganligini normallashtirish orqali namoyon bo'ladi. Lekin, relativizmning o'zi emas, balki uning nazoratsiz va tanqidiy filtrlarsiz tarqalishi xavfli ekanini alohida ta'kidlash lozim.

Bugun axborot manipulyatsiyasi va psixologik ta'sir mexanizmlari ham zamonaviy mediatahdidlarning ajralmas qismiga aylandi. Media nafaqat axborot beradi, balki nimaga ishonish va nimani e'tiborsiz qoldirishni ham belgilaydi. Biroq tanqidiy jihatdan, rozilik ishlab chiqarish nazariyasi auditoriyani haddan tashqari

passiv subyekt sifatida tasvirlab, ma'naviy qarshilik va ongli tanlov imkoniyatlarini cheklaydi.

Raqamli kommunikatsiya muhitining chuqur ildiz otishi sharoitida milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlar endilikda alohida yolg'on xabarlar yoki tashviqot kampaniyalari bilan cheklanmay, jamiyatning axloqiy orientatsiyasi, tarixiy xotirasi va qadriyatlar ierarxiasini tizimli ravishda qayta shakllantirishga qaratilgan murakkab ijtimoiy-psixologik mexanizmlar sifatida namoyon bo'lmoqda. Mediamakon zamonaviy davrda shunchaki axborot tarqatuvchi maydon emas, balki e'tiqodlar, hissiyotlar va normativ mezonlarni ishlab chiqaruvchi muhitga aylangan bo'lib, aynan shu xususiyati uni milliy-ma'naviy xavfsizlik uchun sezilarli tahdid manbaiga aylantiradi. Shu jihatdan, mediatahdidlar jamiyatning tashqi dushmanlari tomonidan emas, balki uning ichki ong strukturalari orqali "ko'rinmas" tarzda ishlaydigan xavfli jarayon sifatida qaralishi lozim.

Milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlarning yana bir muhim ko'rinishi - texnologiya orqali ongni standartlashtirish jarayonidir. Jacques Ellul texnologik jamiyatni tahlil qilib, "axborot ko'pligi haqiqatni anglashni osonlashtirmaydi, balki uni yashiradi" deya ta'kidlaydi [1]. Ushbu qarash mediatahdidlarning paradoksal mohiyatini ko'rsatadi: axborotning haddan tashqari ko'pligi ma'naviy tafakkurni boyitish o'rniga, uni befarqlik va charchoqqa olib keladi. Shu bilan birga, tanqidiy nuqtai nazardan, Ellulning texnopessimist yondashuvi raqamli makonda ma'naviy o'zini himoyalash va ongli tanlov imkoniyatlarini yetarlicha hisobga olmaydi.

Milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlar siyosiy-psixologik manipulyatsiya orqali ham kuchaymoqda. Edward Bernays ommaviy ongni boshqarish texnikalarini asoslab, "jamiyat fikrini shakllantirish demokratik jarayonlarning ajralmas qismiga aylandi"- deya yozadi [2]. Ushbu qarash mediatahdidlarning ildizini ko'rsatadi: media orqali nafaqat siyosiy qarashlar, balki axloqiy mezonlar ham yashirin tarzda yo'naltiriladi. Shu bilan birga, tanqidiy nuqtai nazardan, Bernays modeli ommani mutlaq manipulyatsiya obyektini sifatida tasvirlab, individual axloqiy mas'uliyatni ikkinchi darajaga tushiradi.

Zamonaviy globallashtirish axborot makonida milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlar tobora murakkablashib, bevosita taqiqlar yoki ochiq ideologik bosimdan ko'ra, ong osti darajasida ishlovchi, qadriyatlar tizimini sekin va izchil parchalovchi kommunikativ texnologiyalar orqali namoyon bo'lmoqda. Media endilikda jamiyatga faqat "nima sodir bo'layotgani"ni emas, balki "nima muhim", "nima normal" va "nima ahamiyatsiz" ekanini ham belgilab beruvchi kuchli ma'naviy filtrlash mexanizmiga aylangan. Shu jihatdan, mediatahdidlar

milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi tashqi hujumdan ko'ra, ichki normativ yo'nalishlarni qayta kodlash orqali ishlaydigan strukturaviy xavf sifatida talqin etilishi lozim.

Mazkur jarayonni tahlil etishda bilim va hokimiyat munosabatlarini yorituvchi tanqidiy yondashuv muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Stuart Hall ommaviy kommunikatsiya mexanizmlarini tahlil qilib, "media xabarni shunchaki uzatmaydi, balki uni muayyan mafkuraviy kodlar asosida ishlab chiqaradi va talqin etishga majbur qiladi"- deydi [3]. Ushbu fikr milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlarning markazida axborotning o'zi emas, balki uning qanday ramziy shaklda taqdim etilishi turganini ko'rsatadi. Biroq tanqidiy jihatdan, kodlash-dekodlash modeli auditoriyaning ma'naviy barqarorlik darajasidagi tafovutlarni yetarlicha aniqlab bermaydi.

Milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlarning institutsional ildizlarini ochishda ommaviy madaniyat tanqidiga murojaat etish zarur. Theodor W. Adorno madaniyat industriyasini tahlil qilib, "ommaviy madaniyat insonni tanqidiy subyektdan iste'molchiga aylantiradi" deya ta'kidlaydi [4].

Zamonaviy raqamli kommunikatsiya tizimi sharoitida milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlar an'anaviy yolg'on axborot yoki tashviqot doirasidan chiqib, ijtimoiy ongni segmentatsiyalash, axloqiy me'yorlarni parchalash va umumiy ma'naviy maydonni yemirishga qaratilgan murakkab tizimli jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda. Media bugungi kunda nafaqat voqelikni aks ettiruvchi mexanizm, balki ijtimoiy haqiqatni ishlab chiqaruvchi, normativ ustuvorliklarni belgilovchi va kollektiv xotirani qayta formatlovchi kuchli institutga aylangan. Shu bois mediatahdidlar milliy-ma'naviy xavfsizlik uchun bevosita tashqi hujumdan ko'ra, ichki axloqiy barqarorlikni zaiflashtiruvchi, sekin va kam seziladigan, biroq chuqur oqibatlariga ega jarayon sifatida talqin qilinishi lozim.

Mazkur holatni tushuntirishda axborot muhiti va ijtimoiy qutblashuv munosabatlarini tahlil qilgan yondashuvlar muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Cass R. Sunstein raqamli axborot makonini tahlil qilib, "filtrlash va shaxsiylashtirish mexanizmlari fuqarolarni umumiy muhokama maydonidan ajratib, ularni yopiq fikr doiralariga qamab qo'yadi"- deya ta'kidlaydi [5]. Ushbu qarash milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlarning muhim jihatini ochib beradi: jamiyat umumiy axloqiy muloqotdan mahrum bo'lib, parchalangan normativ makonga aylanadi. Biroq tanqidiy nuqtai nazardan, qutblashuvni faqat texnologik filtrlar bilan izohlash ijtimoiy-madaniy omillarning rolini yetarlicha hisobga olmaydi.

Milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi mediatahdidlarning institutsional shakllari ham tobora murakkablashmoqda. Milliy-ma'naviy xavfsizlikka tahdid ochiq rad etish orqali emas, balki ayrim qadriyatlar va tajribalarni ko'rinmas holga keltirish orqali yuzaga keladi. Biroq tanqidiy nuqtai nazardan, markazlashuv bilan bir qatorda, raqamli muhitda alternativ ma'naviy diskurslar shakllanish imkoniyatlari ham mavjudligini inkor etib bo'lmaydi.

Zamonaviy media muhitining globallashuvi va raqamli platformalar orqali kundalik hayotga chuqur singib borishi sharoitida milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi media tahdidlar an'anaviy axborot xurujlari yoki ochiq tashviqotdan ko'ra murakkabroq va ko'p qatlamli xususiyat kasb etmoqda. Media endilikda jamiyat uchun faqat xabar manbai emas, balki ijtimoiy rollar, axloqiy me'yorlar va "normal" deb qabul qilinadigan xatti-harakatlarni belgilab beruvchi kuchli ramziy makonga aylangan. Shu sababli media tahdidlar milliy-ma'naviy xavfsizlikni bevosita inkor etish orqali emas, balki uni kundalik hayotning "tabiiy" qismiga singdirilgan yangi normalar orqali sekin-asta yemiruvchi jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda.

Mazkur hodisani tushunishda tarmoqli jamoatchilik va raqamli siyosiy faollikni tahlil qilgan yondashuvlar muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Media tahdidlar tezkor emotsional mobilizatsiya orqali uzoq muddatli axloqiy mas'uliyat va tarixiy ongni siqib chiqarishini ko'rsatadi. Biroq tanqidiy jihatdan, raqamli faollikni faqat yuzaki hodisa sifatida talqin etish media orqali shakllanayotgan yangi fuqarolik madaniyati imkoniyatlarini yetarlicha ochib bermaydi.

Media tahdidlarning yana bir zamonaviy ko'rinishi shaxsiylik va ijtimoiy rolning doimiy namoyishga aylanishidir. Raqamli media sharoitida ushbu sahna doimiy va ommaviy tus olib, shaxsning ichki axloqiy refleksiyasi tashqi ko'rinish va reytinglar bilan almashmoqda. Natijada milliy-ma'naviy xavfsizlik uchun muhim bo'lgan kamtarlik, mas'uliyat va ichki intizom kabi fazilatlar ko'rinish, mashhurlik va "layk"lar madaniyati soyasida qolmoqda. Shu bilan birga, tanqidiy nuqtai nazardan, o'zini namoyon etishning o'zi emas, balki uning nazoratsiz va axloqiy mezonlarsiz normaga aylanishi xavfli ekanini qayd etish lozim.

Zamonaviy media muhitida tahdidlar til va ma'no tezkorligining buzilishi orqali ham kuchaymoqda. Franco "Bifo" Berardi raqamli kommunikatsiyani tahlil qilib, "tezlik ortgan sari tilning axloqiy chuqurligi yo'qoladi" deya ta'kidlaydi [6]. Ushbu fikr milliy-ma'naviy xavfsizlik uchun muhimdir, chunki ma'naviy qadriyatlar sekin, mulohazali va tarixiy til orqali shakllanadi; tezkor va qisqa formatlar esa ularni soddalashtirib, mazmunsiz belgilar darajasiga tushiradi. Shu bilan birga, tanqidiy jihatdan, raqamli tilning o'zi emas, balki uning axloqiy me'yorlardan uzilishi asosiy xavf ekanini e'tirof etish zarur.

Media tahdidlarning yana bir zamonaviy ko'rinishi - shaxsning raqamli muhitda "ovozga aylanishi" va individuallikning instrumentalizatsiyasidir. Jaron Lanier raqamli platformalarni tanqid qilib, "ijtimoiy tarmoqlar insonni shaxs sifatida emas, balki ma'lumot oqimi sifatida qadrlaydi" deya qayd etadi [7].

Ushbu qarash milliy-ma'naviy xavfsizlik nuqtai nazaridan dolzarb bo'lib, media orqali shaxsiy qadr-qimmat va axloqiy mas'uliyat statistik ko'rsatkichlar bilan almashtirilishini ko'rsatadi. Biroq tanqidiy jihatdan, raqamli shaxsiylashtirish jarayonlari to'liq nazoratsiz emasligini va ongli regulyatsiya imkoniyatlari mavjudligini ham inkor etib bo'lmaydi.

Xulosa qilib aytganda, milliy-ma'naviy xavfsizlikka qarshi media tahdidlarning zamonaviy ko'rinishlari algoritmik odatlar, affektiv manipulyatsiya, texnologik utopizm, tilning tezlashuvi va shaxsning instrumentalizatsiyasi orqali jamiyatning axloqiy poydevoriga tizimli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu tahdidlarni faqat texnik cheklovlar yoki senzura orqali bartaraf etish mumkin emas; ular tanqidiy media savodxonlik, axloqiy refleksiya va madaniy mas'uliyatni mustahkamlash orqali kompleks tarzda neytrallashtirilishi lozim. Milliy-ma'naviy xavfsizlikni ta'minlashda media makonni nafaqat nazorat qilinadigan, balki ongli ravishda ma'naviy rivojlanishga xizmat qiladigan muhit sifatida qayta tashkil etish zamonaviy davrning dolzarb strategik vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ellul J. The Technological Society. – New York: Knopf, 1964. – 89-bet.
2. Bernays E. Propaganda. – New York: Horace Liveright, 1928. – 37-bet.
3. Hall S. Encoding/Decoding. – London: Hutchinson, 1980. – 134-bet.
4. Adorno T. W. The Culture Industry. – London: Routledge, 1991. – 85-bet.
5. Sunstein C. R. #Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. – Princeton: Princeton University Press, 2017. – 59-bet.
6. Berardi F. After the Future. – Oakland: AK Press, 2011. – 52-bet.
7. Lanier J. Ten Arguments for Deleting Your Social Media Accounts Right Now. – New York: Henry Holt, 2018. – 29-bet.
8. Khaydarova M., Rasulov R. Positive and negative consequences of the globalization process //International Conference on Arts, Society & Humanities. – 2025. – T. 1. – №. 3. – C. 35-39.
9. Odilovich, Rasulov Rustambek. The importance of youth-oriented structures established in the country in the political socialization of youth Vol. 3 No. 12 (2024): International journal of european research output (IJERO).

10. Odilovich R. R. The Essence of Political Socialization Processes and their Role in Social Development //Spanish Journal of Innovation and Integrity. – 2024. – T. 37. – C. 32-41.
11. Odilovich R. R. Yoshlar bilan ishlash tizimida ma'naviy-mafkuraviy omillarning yoshlar ongiga ta'siri //International Journal of Scientific Research. – 2023. – T. 2. – C. 147-152.
12. Odilovich R. R. Cultural basics of education and the role of youth in it. Philosophy And Life International Journal. ISSN 2181-9505. Doi jurnal 10.26739/2181-9505 [Электронный ресурс].
13. Rasulov R. O 'zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarining yoshlar dunyoqarashi siyosiy ijtimoiylashuviga ta'siri //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.4. 1. – C. 169-171.
14. Tursunov O., Rasulov R. O. Zamonaviy dasturlash muhitida arifmetik amallarni avtomatlashtirish: C# WinForms asosida kalkulyator modeli //Academic Research in Modern Science, International scientific-online conference. – 2023.
15. Rasulov R. Zamonaviy kommunikatsion texnologiyalarning jamiyatdagi mafkuraviy jarayonlarga bo 'lgan ta'siri //«ACTA NUUZ». – 2025. – T. 1. – №. 1.12. – C. 176-179.
16. Rasulov R. Raqamli transformatsiya davrida siyosiy mafkuralarning kelajakdagi shakllanish imkoniyatlari //«ACTA NUUZ». – 2026. – T. 1. – №. 1.2. – C. 163-165.
17. Rasulov, R. "The importance of education and upbringing in forming political socialization in the worldview of youth." Академические исследования в современной науке 3, no. 48 (2024): 124-132.